

Διάλεξη 1^η

Κυριάκος Κυριαζόπουλος,
Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Νομικής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

Γενική Θεματική

Το δίκαιο των κονκορδάτων και των
εκκλησιαστικών συμβάσεων

Σκοποί ενότητας

1. Μελέτη των νομικών βάσεων του δικαίου των κονκορδάτων και των εκκλησιαστικών συμβάσεων
2. Μελέτη του συστήματος σχέσεων κράτους και θρησκευμάτων.

Εισαγωγή

Οι σχέσεις μεταξύ του κράτους και των θρησκευμάτων στηρίζονται αφ' ενός μεν στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θρησκευτικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στο σύνταγμα (της αντίστοιχης χώρας).

Θρησκευτικά ανθρώπινα δικαιώματα

Από τα θρησκευτικά ανθρώπινα δικαιώματα στο επίκεντρο βρίσκεται η Θρησκευτική Ελευθερία η οποία είναι ένα σύνολο δικαιωμάτων που υποδιαιρείται σε δύο υποσύνολα δικαιωμάτων:

1. Ελευθερία συνείδησης ή Ελευθερία θρησκευτικών πεποιθήσεων.
2. Ελευθερία εκδήλωσης θρησκείας ή κοσμοθεωρίας.

Σύστημα σχέσεων κράτους-θρησκευμάτων

- Στηρίζεται στο γενικό δικαίωμα που ονομάζεται Θρησκευτική Ελευθερία (σύνολο δικαιωμάτων)
- Δεν προβλέπεται από το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά συνήθως από το σύνταγμα της χώρας.
  - Σε περιπτώσεις που το σύνταγμα δεν προβλέπει το ειδικότερο σύστημα σχέσεων κράτους και θρησκευμάτων, αυτό προκύπτει είτε από την κοινή νομοθεσία είτε από την πολιτική πράξη των κυβερνήσεων της συγκεκριμένης χώρας. **(αλλαγή σειράς)**

Το σύνταγμα κάθε χώρας

- Τα συντάγματα αναγνωρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και μεταξύ αυτών και τα θρησκευτικά.
- Οι χώρες έχουν υπογράψει τις διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα θρησκευτικά ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι διεθνείς συμβάσεις

- Δημιουργούν διεθνείς υποχρεώσεις για τη χώρα
  - Το συνταγματικό και εν γένει το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας.
- Περιλαμβάνουν διεθνείς διακηρύξεις στα πλαίσια
  - διεθνών οργανισμών (ΟΗΕ)
  - περιφερειακών οργανισμών (συμβούλιο της Ευρώπης, Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη).
- Παράγουν διεθνείς δεσμεύσεις για τις χώρες που τις υπογράφουν.
  - Οι διεθνείς διακηρύξεις είναι κείμενα ηθικοπολιτικώς δεσμευτικά και αποτελούν κριτήρια που διευκολύνουν την ερμηνεία των διεθνών συμβάσεων.

Σύνοψη

Το σύστημα σχέσεων κράτους –θρησκευμάτων στηρίζεται

- στα ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία αναγνωρίζονται από το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και από το σύνταγμα της αντίστοιχης χώρας
- στο σύνταγμα της οικείας χώρας
  - αν δεν κατοχυρώνεται στο σύνταγμα (σπανιότερα) τότε κατοχυρώνεται στην κοινή νομοθεσία ή προκύπτει από τη νομική και πολιτική πράξη.

Ευρωπαϊκό σύστημα σχέσεων κράτους-θρησκευμάτων

Το σύστημα σχέσεων κράτους θρησκευμάτων που επικρατεί στις χώρες της Ευρώπης, είναι το σύστημα του χωρισμού, με εκτεταμένη συνεργασία του κράτους με ορισμένα θρησκευόμενα.

- Παροχή προνομίων , θρησκευτικών δικαιωμάτων πέραν αυτών που αναγνωρίζονται από το διεθνές και το συνταγματικό δίκαιο.

Προνόμια

Η χορήγηση αυτών των προνομίων πραγματοποιείται είτε

- μονομερώς από το κράτος μέσω της νομοθεσίας του προς τα θρησκευόμενα με τα οποία συνεργάζεται,
  - Αυτό δεν σημαίνει ότι τα μη αναγνωρισμένα θρησκευόμενα δεν απολαμβάνουν τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στα θρησκευτικά ανθρώπινα δικαιώματα του διεθνούς και του συνταγματικού δικαίου
- μέσω συμφωνιών του κράτους με τα θρησκευόμενα που αναγνωρίζει.

Συμβάσεις κράτους- θρησκευμάτων

Οι συμφωνίες που υπογράφονται μεταξύ κράτους και των αναγνωρισμένων από αυτό θρησκευμάτων

- το σύστημα σχέσεων κράτους – θρησκευμάτων προβλέπει τη δυνατότητα σύναψης συμβάσεων μεταξύ τους για τη χορήγηση προνομίων προς τα αναγνωρισμένα θρησκευτάματα

είναι είτε

- διεθνούς δικαίου
- εσωτερικού δικαίου

Διεθνούς δικαίου συμβάσεις

Είναι μόνο οι συμφωνίες που υπογράφονται για την Καθολική Εκκλησία από πλευράς Αγίας Έδρας.

- Η Αγία Έδρα έχει νομική προσωπικότητα δημοσίου διεθνούς δικαίου. Ομοίως το κράτος του Βατικανού. Η Αγία Έδρα είναι η κεφαλή της Καθολικής Εκκλησίας ενώ το κράτος του Βατικανού αποτελεί ένα πολύ μικρό σε έκταση κράτος που έχει σκοπό να διασφαλίζει την πολιτική ανεξαρτησία του αρχηγού της καθολικής εκκλησίας από τις πολιτικές εξουσίες. Εκτός από τις πολιτικές εξουσίες υπάρχουν και οι οικονομικές και άλλες μορφές εξουσιών. Εν προκειμένω η προστασία της ανεξαρτησίας του αρχηγού της καθολικής εκκλησίας, του Πάπα, αποβλέπει στην παρεμπόδιση της ανάμειξης στη διοίκηση της καθολικής εκκλησίας μόνο των πολιτικών εξουσιών. Το σύστημα των διεθνών οικονομικών σχέσεων είναι διαφορετικό και λειτουργεί με άλλους κανόνες.

Εσωτερικού δικαίου συμβάσεις

Όλες οι συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός θρησκευάματος και του κράτους, εάν εκ μέρους της καθολικής εκκλησίας υπογράφονται από αρχές κατώτερες της Αγίας Έδρας, είναι εσωτερικού δικαίου, όχι διεθνούς.

- Μόνο η Αγία Έδρα έχει νομική προσωπικότητα δημοσίου διεθνούς δικαίου, δηλαδή την νομική προσωπικότητα ενός κράτους, και άρα μπορεί να συνάπτει συμβάσεις με αυτά.
- Σ' αυτήν την περίπτωση, που υπογράφεται μεταξύ Αγίας Έδρας και ενός κράτους, ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται απ' το σύνταγμα της αντίστοιχης χώρας για την νομοθετική κύρωση μιας διεθνούς σύμβασης.

Σκοπός των συμβάσεων

Η ύπαρξη των κονκορδάτων και των εκκλησιαστικών συμβάσεων

- σκοπεύει στη διμερή ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ του κράτους και του αντίστοιχου θρησκέυματος ιδίως για την παροχή προνομίων
- επαναλαμβάνει την αναγνώριση των θρησκευτικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων του οικείου θρησκέυματος
  - αυτό δεν είναι απαραίτητο διότι υπάρχει το σύνταγμα και το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναγνωρίζουν τα θρησκευτικά ανθρώπινα δικαιώματα.

Με ποιους και που?

Η καθολική εκκλησία διασφαλίζει την προνομιακή ρύθμιση των σχέσεων της με τα κράτη μέσω διεθνών συμβάσεων που υπογράφονται μεταξύ Αγίας Έδρας και κρατών τα οποία έχουν:

- είτε πληθυσμιακή σύνθεση κατά πλειονότητα καθολική,
- είτε πληθυσμιακές συνθέσεις στις οποίες οι Καθολικοί αποτελούν μειοψηφίες.

και βρίσκονται:

- είτε στην Ευρώπη
- είτε εκτός Ευρώπης (Ασία, Λατινική Αμερική, Ισραήλ).

Συμβαλλόμενα μέρη?

- Όταν υπογράφεται μία διεθνής σύμβαση μεταξύ της Αγίας Έδρας, από την άλλη πλευρά συμβαλλόμενο είναι ένα κράτος, διότι η νομική προσωπικότητα της Αγίας Έδρας είναι εκείνη του δημοσίου διεθνούς δικαίου.
- Όταν υπογράφεται μία σύμβαση μεταξύ άλλης αρχής της καθολικής εκκλησίας, κατώτερης της Αγίας Έδρας, τότε η άλλη πλευρά θα είναι η αντίστοιχη κρατική αρχή.

Παραδείγματα-πυραμιδα

Αν υπογράφεται μία σύμβαση για τη ρύθμιση σχέσεων κράτους με την καθολική εκκλησία

- από την επισκοπική συνδιάσκεψη της Ιταλίας, τότε η αντίστοιχη κρατική αρχή θα είναι η ιταλική κυβέρνηση.
  - η επισκοπική συνδιάσκεψη της Ιταλίας αποτελείται από όλους τους καθολικούς επισκόπους της Ιταλίας σε εθνικό επίπεδο, επομένως αντισυμβαλλόμενη θα είναι η κυβέρνηση της Ιταλίας.
- από μια περιφέρεια της Ιταλίας, τότε η αντίστοιχη εκκλησιαστική αρχή θα είναι οι επίσκοποι που έχουν εδαφική δικαιοδοσία στη συγκεκριμένη περιφέρεια.
- από ένα Δήμαρχο μιας Ιταλικής πόλης, τότε η αντίστοιχη εκκλησιαστική αρχή θα είναι ο τοπικός καθολικός επίσκοπος που έχει εδαφική δικαιοδοσία στη συγκεκριμένη πόλη.

Αυτή είναι μία πυραμίδα εκκλησιαστικών συμβάσεων μεταξύ καθολικής εκκλησίας κι ενός κράτους.

- Η Ιταλία όπως και άλλες χώρες δεν έχει υπογράψει εκκλησιαστικές συμβάσεις, συμβάσεις δηλαδή με θρησκευόμενα, μόνο με την καθολική εκκλησία, αλλά και με άλλα θρησκευόμενα.
- Το ίδιο έχει πράξει και η Ισπανία η οποία εκτός από τις τέσσερις επιμέρους διεθνείς διμερείς συμφωνίες που έχει υπογράψει με την Αγία Έδρα, έχει υπογράψει και τρεις συμφωνίες με άλλα θρησκευόμενα και συγκεκριμένα με ομοσπονδίες θρησκευόμενων.

Παραδείγματος χάρη

Δεν έχουν υπογράψει εκκλησιαστικές συμβάσεις μόνο κράτη του καθολικού πολιτιστικού χώρου της Ευρώπης ή του μεικτού πολιτιστικού χώρου της Ευρώπης, δηλαδή καθολικού προτεσταντικού όπως είναι η Γερμανία, αλλά και άλλες χώρες, είτε με την καθολική εκκλησία είτε με άλλα θρησκευόμενα.

- Η ρωσική ομοσπονδία, και συγκεκριμένα υπουργεία κατά τομείς αρμοδιότητας, έχει υπογράψει συμβάσεις με συνοδικά τμήματα του Πατριαρχείου Μόσχας για τη ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ ρωσικής ομοσπονδίας και Πατριαρχείου Μόσχας σε συγκεκριμένους τομείς.
- Η Γεωργία έχει υπογράψει μία αυξημένης τυπικής ισχύος σύμβαση με το Πατριαρχείο Γεωργίας η οποία ονομάζεται Συνταγματική Συνθήκη, έχει δηλαδή ισχύ συνταγματική.

Όπως λοιπόν είναι κατανοητό όχι μόνο χώρες της Δυτικής Ευρώπης στην Ευρώπη αλλά και χώρες του Ορθόδοξου πολιτιστικού χώρου από την Ανατολική Ευρώπη έχουν υπογράψει συμφωνίες με θρησκευόμενα.

Η υπογραφή των συμφωνιών του κράτους με θρησκευόμενα, είτε μπορεί να προβλέπεται από το Σύνταγμα, είτε από έναν ειδικό νόμο για τα θρησκευόμενα, είτε μπορεί απλώς να εφαρμόζεται στην πράξη, αυτό όμως εξετάζεται κατά περίπτωση, κατά συγκεκριμένο κράτος.

Οι συμφωνίες μεταξύ του κράτους και των θρησκευμάτων συναντώνται στις χώρες που έχουν το σύστημα του χωρισμού, δεν συναντώνται στις χώρες που έχουν το σύστημα της κρατικής εκκλησίας.

- Το σύστημα του χωρισμού προέρχεται από την καθολική παράδοση
- το σύστημα της κρατικής εκκλησίας προέρχεται από την προτεσταντική.

Σύστημα χωρισμού

Σύμφωνα με την καθολική παράδοση η οποία βρίσκεται στη βάση του συστήματος του χωρισμού μεταξύ κράτους και θρησκευμάτων, το κράτος είναι ένας οργανισμός, διαφορετικός από την καθολική εκκλησία και από τα υπόλοιπα θρησκευόμενα.

- Κάθε οργανισμός, είτε είναι το κράτος είτε τα θρησκευόμενα, έχει τις δικές του αρχές, τις δικές του εξουσίες.

Οι σχέσεις κράτους-θρησκευμάτων στον ορθόδοξο χώρο

Από πλευράς ιστορίας

- Στο Βυζάντιο, στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία,
  - η οποία από τον 9^ο αιώνα περιορίστηκε στην ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και ονομάστηκε από τους δυτικούς ως Βυζάντιο,
- η αντίληψη των σχέσεων μεταξύ κράτους κι εκκλησίας ήταν ότι υπάρχει ένας μόνο οργανισμός, στον οποίο συνυπάρχουν δύο εξουσίες.
  - η πολιτική, η κρατική εξουσία
  - η εκκλησιαστική εξουσία.
- Η αντίληψη αυτή δεν επικράτησε, λόγω ακριβώς της πτώσης του Βυζαντίου.

Επικράτηση του συστήματος χωρισμού

- Ιδίως στην Ευρώπη, και από εκεί μεταφέρθηκε και σε άλλες ηπείρους, επικράτησε το σύστημα του χωρισμού.
- Δευτερευόντως σήμερα, υπάρχει και το σύστημα της κρατικής εκκλησίας, σε ορισμένες προτεσταντικές χώρες.
  - Στη Γερμανία το σύστημα της κρατικής εκκλησίας υπήρχε μέχρι το σύνταγμα της Βαϊμάρης. Από το 1919 το γερμανικό σύνταγμα καθιέρωσε το σύστημα του χωρισμού, με συνταγματικό δικαίωμα στην αυτονομία των εκκλησιών και των θρησκευτικών κοινοτήτων.

Γερμανία

- Στη Γερμανία υπάρχει ένα εκτεταμένο σύστημα συμβατικής ρύθμισης των σχέσεων μεταξύ του κράτους με την Καθολική και την Ευαγγελική Προτεσταντική Εκκλησία, οι οποίες και οι δύο αποτελούν τις κύριες εκκλησίες της Γερμανίας κι έχουν περίπου από 35% του πληθυσμού.
- Είτε η ομοσπονδία είτε τα 16 ομόσπονδα κράτη έχουν συνάψει διεθνείς διμερείς συμφωνίες με την Αγία Έδρα και εκκλησιαστικές συμβάσεις με την άλλη κύρια εκκλησία της Γερμανίας, την Ευαγγελική Προτεσταντική Εκκλησία.
- Σε ορισμένα ομόσπονδα κράτη έχουν υπογραφεί επίσης και συμφωνίες μεταξύ του αντίστοιχου ομόσπονδου κράτους και ενός θρησκευάτος, εφόσον το ίδιο έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα δημοσίου δικαίου *sui generis*.
  - το γερμανικό δίκαιο απαιτεί από τα θρησκευάματα να εκπληρώνουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις προκειμένου να περάσουν από το βασικό επίπεδο μεταχείρισης θρησκευμάτων, αυτό του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου *sui generis*, στο ανώτερο που είναι εκείνο του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου *sui generis*.

Βιβλιογραφία

1. Έκθεση του ειδικού εισηγητή για την Μολδαβία
2. Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου για αληθής και βεσσαραβία

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2016

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

